

СЕКЦІЯ «ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА»

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ЕФЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНИХ КЛАСТЕРІВ

*Ільчук В.П., д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
Хоменко І.О., к.е.н., доцент кафедри фінансів, Чернігівський національний
технологічний університет, м. Чернігів, Україна*

Формування нових парадигм в економіці пов'язано з невідповідністю наявних практичних результатів та можливостей їх теоретичних пояснень. В цьому ж аспекті відбуваються суттєві зміни традиційних методів досліджень, що визначає подальшу неактуальність використання наявних теорій для окремих економічних досліджень. А тому синергетичний підхід до аналізу функціонування та розвитку соціально-економічних систем останнім часом набуває особливої актуальності.

Термін «парадигма» складається з двох грецьких слів: «para» - понад, через, біля; «deigma»- зразок, приклад, прояв. У широкому філософському сенсі воно означає «надзразок» («абстрактний зразок», «ідеальний еталон»), який матеріалізується (наближається до предмету) через реально існуючі явища, що визначають їх структуру. Парадигма - це сукупність переконань, цінностей і методів, які визнаються певним науковим співтовариством.

У античній філософії термін застосовувався для характеристики взаємовідношення духовного і реального світів. Так, Платон використав його для опису деякого вищого (вічного і сталого) трансцендентного зразка, що зумовлює структуру і форму матеріальних речей. У філософію науки поняття «парадигма» було введено в XX столітті філософом-позитивістом Г. Бергманом для характеристики повільно змінюючихся методологічних основ досліджень. За визначенням Томаса Куна, даному в «Структурі наукових революцій», наукова революція - епістемологічна зміна парадигми.

Ключовими критеріями, що дозволяють зробити висновок про парадигмальність синергетики є: наявність декількох напрямів досліджень; філософське узагальнення основних положень; міждисциплінарне значення синергетики: представники різних наук застосовують основні положення, враховуючи специфіку для конкретного дослідження. Наявні положення цілком відповідають поняттю парадигми. В економіці періодично відбувається зміна парадигм розвитку.

Існує декілька підходів щодо місця синергетики у сучасній науці. Так, Н.В. Піддубний пише, що синергетика часто трактується в вузькому сенсі як конкретна сфера теоретичної фізики і в широкому як загальнонаукова методологія або навіть як методологія культури і основа нового світогляду [3]. Аналізуючи різні

точки зору з цього питання, В.І. Аршинів і В.Є. Войцехович пишуть, що під категорією синергетика сьогодні розуміється:

1. Парадигма - система ідей, принципів, образів, представлень, з яких, можливо, з часом виросте фундаментальна наукова теорія, чи загальнонаукова теорія, або навіть світогляд.

2. Ряд наукових теорій (у фізиці, хімії, біохімії, біології, соціології, психології та інших науках), що об'єднуються ідеями нелінійності, відкритості, перехідності, нерівноважності процесів, що йдуть в системах.

3. Загальнонаукова теорія (яка ще формується), тобто як теорія дисипативних структур (у значенні Пригожина), або теорія самоорганізуємих систем (у значенні Хакена) чи теорія перехідних процесів, перетворення хаосу в порядок і тому подібне

4. Новий світогляд, що дає змогу замість переважного значення в науці сталих форм і перейти до нестабільних, фрактальних категорій.

Безпосередньо автори наполягають на оптимістичному уявленні про перспективи синергетической парадигми (і як майбутньою загальнонауковою концепцією, і як основи нового світогляду [1, 2, 5]).

М.В. Сапронов розділяє синергетику на синергетичний підхід і синергетичну парадигму. Синергетичний підхід розглядається «в якості методу або концепції». Синергетична парадигма виступає як «новий світогляд, що дає певні моделі постановки і рішення завдань». Автор також проводить порівняльний аналіз синергетичного підходу і синергетичної парадигми. В якості порівняння беруться суть їх застосування, мету і завдання, умови (межі), спосіб застосування, методологічні і пізнавальні принципи [3].

Багато підходів до визначення категорії синергетика показує, що є значні перспективи щодо подальших досліджень у цьому напрямку як методології постнеокласичної науки.

На ринках відбувається концентрація капіталів, що спричиняє якісні зміни її структури за рахунок кооперативної взаємодії підприємств. Кластери за своєю суттю є складними відкритими системами, а тому в процесі їх функціонування їх стан періодично змінюється від порядку до хаосу. Бізнес-структури та підприємства в їх складі в нестійкому стані піддаються змінам флуктуації, які до певного рівня нейтралізуються, чому сприяє стійкість структури в період трансформації. В момент перевищення флуктуюючих параметрів над критичними значеннями відбувається перехід структур бізнесу на нову траєкторію розвитку у точці біфуркації (точці вибору варіантів розвитку). Взагалі, під впливом зовнішніх факторів еволюція господарюючих суб'єктів представляє собою послідовність різних атракторів, перехід між якими відбувається через нестійкі стани і біфуркації.

В структурі інституціонально-синергетичної парадигми розвитку кластерів виділяються наступні ознаки:

- 1) накопичене ядро, яке включає кумулятивні елементи наукових парадигм;
- 2) частина парадигми, що наразі змінюється;

3) фундаментальні основи нової парадигми, які потім увійдуть до складу базового ядра;

4) перехідна частина цієї парадигми, яка підлягає заміні на наступному етапі еволюції наукового пізнання.

Інституціонально-синергетична парадигма передбачає теоретичні дослідження в різних напрямках. При цьому всі динамічні моделі бізнес-структур можна розділити на дві основні групи: моделі економічного зростання і моделі економічного циклу. При побудові цих моделей важливо вивчити вплив ендогенних та екзогенних факторів. Для переходу від загально прийнятих теорій до інституціонально-синергетичної парадигми необхідно: нове мислення, цінності, методи та інструменти досліджень, новий етап еволюційного розвитку та нове суспільство, що актуально на даний час [5].

Головною метою об'єднання підприємств у кластери є ефект синергії. Взагалі у наукових дослідженнях синергетичну парадигму застосовують при обґрунтуванні і реалізації стратегічних завдань, пов'язаних із злиттям і поглинанням, де фінансовий результат істотно залежить від рівня витрат на ці процеси. При цьому синергетичний ефект для діючих інтегрованих структур майже не досліджений. Проте, рівень формування і відповідно величина синергетичного ефекту та синергетичного потенціалу кластерів суттєво залежить від ефективності стратегічного управління. Для бізнесу синергія означає перевагу групи підприємств (компаній) у порівнянні з їх окремою діяльністю [3, 4].

У сфері вивчення синергетики знаходяться різні за властивостями і складом економічні системи. На відміну від базових парадигм наукового пізнання, інституціонально-синергетична парадигма розвитку кластерів визначає загальні закономірності їх еволюції, що дозволяє виявити доцільність застосування синергетичного підходу до вивчення складних економічних систем. В результаті застосування інституціонально-синергетичної парадигми розвитку до аналізу процесів функціонування та розвитку кластерів з'явився новий науковий напрям, який пропонує новий підхід до дослідження фрактальних результатів роботи та застосування нових інструментів управління процесами.

Синергетичний ефект досягається за рахунок акумуляції ресурсів і розширення масштабів виробництва. В результаті відбувається оптимізація міжгалузевих зв'язків, вихід підприємств на міжнародні ринки, скорочуються витрати і підвищується конкурентоспроможність продукції. При цьому при формуванні кластерів повинні дотримуватись економічні інтереси всіх його учасників, а також нарощуватись та більш раціонально використовуватись їх потенціал. Крім того, в результаті формування кластерів передбачається отримання більшого прибутку у складі об'єднання порівняно з результатами самостійного функціонування підприємств, що інтегруються [1].

Список літератури:

1. Peitgen H.O. The Beauty of Fractals. / H.O. Peitgen, P.H Richter // Shpringer-Verlag, Berlin, 1996.
2. Хоменко І.О. Застосування фрактальних структур при дослідженні динаміки економічних явищ та процесів / І.О. Хоменко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. наук. праць. – Чернігів: ЧДТУ, 2010. - № 46. – С. 52-55.
3. Аюров Д.О. Синергетика економіки / Аюров Д.О. – М.: Изд-во Московского горного университета, 2005. – 234 с.
4. Дружинин А.В. Эффект структуризации и заемный капитал в условиях становления информационного общества / А.В. Дружинин. – М.: Терра, 2004.– 136 с.
5. Асаул В.В. Формализация процесса функционирования конкурентных структур на основе синергетического подхода / В.В. Асаул // По пути к возрождению: перспективы развития российской экономики: науч. тр. рос. науч.-практ. конф. – СПб.: Наука, 2006. – Т. 1. – С. 47–52.

ПРОБЛЕМИ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

*Волощук Л.О., к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та аудиту,
ОНПУ, м. Одеса, Україна*

В умовах інноваційної економіки процеси інноваційного розвитку промислових підприємств стають першочерговими об'єктами управління, яке, в свою чергу, потребує відповідних аналітичних даних, що слугуватимуть оцінці проблем та тенденцій цих процесів на різних рівнях та розробці відповідних регулюючих заходів як на рівні державного регулювання, так, і перш за все, на рівні систем управління підприємствами. Першочерговим джерелом таких даних зазвичай вважаються дані статистичних спостережень та статистичного аналізу.

Інноваційна активність та інноваційна діяльність промислових підприємств вже давно є об'єктом статистичних спостережень та статистичного аналізу на рівні держави, здійснення яких вимагає від підприємств ведення так званого статистичного обліку та складання статистичної звітності. Проте, деякі фахівці вважають, що статистичні показники щодо інновацій, які наводяться у статистичній звітності, не дозволяють зробити остаточного висновку про ефективність інноваційної діяльності, її впливу на розвиток як окремого підприємства, так і певної галузі та економіки в цілому.

Так як інноваційний розвиток часто пов'язується саме з інноваційною діяльністю (яка є однією з його ключових складових), то й статистичну оцінку інноваційного розвитку здійснюють саме на основі показників інноваційної діяльності підприємства.